

Дисципліна: «Музика ХХ-ХХІ сторіччя. Східна Європа та українське зарубіжжя».

Група: III курс.

Факультети: ф-ний, скрипка, струнний, народний, бандура, вокальний, музична режисура.

Дати занять: 18.03; 25.03; 01.04.

Викладач: Давидова О.М., кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри історії української музики та музичної фольклористики.

Тема №1: «Різностильові спроби в ранньому симфонізмі Д.Шостаковича».

Спроектваність двох генеральних ліній в ранньому симфонізмі Д.Шостаковича – суб'єктивного та об'єктивного. Поєднання мелерівсько-скрябінської ліній в драматургії Першої симфонії – введення мотивів „побутового середовища”, ідей морального блюзнірства, тем-перевертнів. Поєднання в драматургічній лінії драми ляльково-театральної та трагедії справжньої духовної смерті, зміщення центру циклу до фіналу (риси, яка „запрацює” особливо точно в 15 симфонії). Шостакович-Малько. Перші стосунки митця з Україною.

Урбаністичні тенденції народження „соціальних ідей” в Другій та Третій симфоніях – плакатність циклів, роль хорових фіналів, монтажність драматургії. Експерименти на рівні: тематизму, ладо-тональних, позатональних пошуків, фактурної виразовості, проєкції аудіовізуальних знахідок тощо.

Алюзії до інших, переважно камерних та театральних творів Д.Шостаковича від симфоній (Перша фортепіанна соната, Афоризми, опера „Ніс”, музика до спектаклів тощо).

Література:

Сабинина М. Симфонизм Д.Шостаковича. - М., 1976.

Орлов Г. Симфонии Д.Шостаковича. - М., 1961.

Музика ХХ ст. - Ч. 2. - Кн. 4. – М., 1984.

Тема №2: «А.І. Хачатурян. риси творчого портрету».

Класик вірменської музики ХХ століття. “Глава симфонізму закавказького Сходу” /Д.Шостакович/. Відкривач нового напрямку в музиці ХХ ст. Представник Закавказької музичної культури на світовій арені.

Вперше для закавказької школи включення національного мислення з традиціями симфонізму. Тип світосприйняття. Оптимізм, яскрава концертність стилю, віртуозність, динаміка контрастів. Гостре відчуття сучасності.

Композитор, педагог, диригент, виконавець. Широта художніх узагальнень. Імпровізаційність, як вища форма творчого процесу мислення.

Три фактори, що формують стиль Хачатуряна: народна творчість Вірменії, класика ХХ ст. європейського зразка, дух сучасних перетворень. Ідея тріадності в творчості. Розробка для вірменської музики жанрів європейської традиції – концерт, симфонія, балет. Поєднання елементів Західного та Східного мислення в музичній творчій манері.

Витоки стилю. Багата атмосфера інтонаційних різноманітних музичних напластувань – вірменська фольклорна музика в жанровому синтезі селянських, міських, інтонаційних елементів. Мистецтво ашугів, сазандар з їх мугамним типом імпровізації, сказовості, пристрасного тону, динамічного накалу.

Традиція професійного мистецтва вірмен- творчість О.Спендіарова, Комітаса, Кара-Мурзи, Мелікяна. Європейська традиція “східних елементів” творчості російських митців (Глінка, Рахманінов, Бородін, Римський – Корсаков), французьких (Равель, Дебюссі), угорських (Ліст) майстрів.

Періодизація. Від жанрової основи (пісня, танок) з яскраво національно виписаним типом образних знахідок, через класичні європейські жанри (концерт, симфонія) до імпровізаційного типу з монодичною структурою, лаконічною схемою-формою (концерт-рапсодія, соната-монолог, соната-пісня).

Основи стилістики. Мелодика, де синтезуються жанрово-синкретичні елементи пісень та інструментальних витоків. Метроритміка в поєднанні елементів східної монодії з класичними закономірностями складних поліметричних “ритмів ударних”. Зв’язок з творчістю Стравинського, Бартока, Прокоф’єва в гостроті, імпульсивості використання складних розмірів.

Поліфонічне мислення, що виявляється в монодичному типі мислення з імітаційною мугамністю традиційних східних жанрів. Принцип остинато. Ладогармонізм з багатоскладовістю ладів неоктавної структури, локрійсько-еолійського наповнення, довгі органні пункти, педалі.

Основоположна риса мислення – оркестрово-темброве насичення. Ритмодинаміка, фонізм, тематична функція оркестру. Рівноправність груп. Жанровість основи.

Література:

Хубов “Арам Хачатурян”, М., Музыка, 1967

Арутюнов Д. А. Хачатурян и музыка Советского Востока, М., 1983

Тема №3: «Загальні тенденції розвитку східно-європейського музичного театру (1930-50-ті роки)»

Завоювання театральної драматургії першої третини ХХ сторіччя.

Нові можливості техніки (сцена, освітлення, кіномонтажність).

малий камерний світовий театр;

монтажний драматургічний принцип;

змішані форми пошуку в драматичному театрі;

нові жанри оперних спектаклів Західної Європи - моно, камерна, ораторіальна опери.

Загальне поєднання експерименту і традиції при все більшій опорі в постановках театру на традиції.

Виконавські сили - „театр режисера”: Мейерхольд, Таїров, Станіславський, Немирович-Данченко. Театр диригента - Дранішніков, Самосуд, Голованов, Пазовський. Особистості актора-співака - Козловський, Барсова, Лемешев (Росія), Гмиря, Паторжинський (Україна).

Данина авторитарної епохи - дискусії ідеологічного наярмку, де цілеспрямовано провокувались дискусії про якість оперних спектаклів.

Напрямки дискусій:

пісенна або симфонічна опера;

опера на історичний сюжет;

лібретто за нормами естетики соцреалізму;

розвиток національних опер в республіках з „сценарієм згори”.

Постанови „Сумбур замість музики”, „Балетна фальш” як зразок шельмування фігури Д. Шостаковича, 1939 рік – спроба залякати С. Прокоф’єва та інш., підкоривши ідейні напрямки творчості митців ідеологічно та політично проголошеним установкам. Визнати „пісенну” оперу еталоном для інших митців, визнати „нового героя”, обов’язкове включення масових сцен.

Проблематика та жанрово-стилістичні напрямки музичного театру, що фокусувались на осі: історична проблематика (Ж. Д’арк, Х. Колумб, Цар Едип, О. Невський), сучасні героїчні фігури, явища (Щорс, Чапаєв, Броненосець Потьомкін, Декабристи); національні сюжети, народні сказання, легенди («Кер-Огли», «Святопулк», «Ануш», «Золотий обруч»); естетика неокласицизму («Дуенія», «Катерина Ізмайлова»); сучасні теми літературної драматургії («Тихий Дон» - Держинський, «В бурю» Хренніков - Катаєв), «Мати» (Горький - Желобинський).

Амплітуда жанрових пошуків: від опери трагедії („Леді Магбет”, „Цар Едип”), лірико-комедійної („Дуенія”), лірико-героїчної („Кола Брюніон” Кабалевського), речитативно-пісенної („Семен Котко”, „Війна і мир”), пісенної („Тихий Дон” Держинського, „В бурю” Хреннікова, „Крутнява” Сухоня), історико-революційної („Щорс” Лятошинського, „Михась Підгорний” Тикоцького), історико-героїчної („Кер-Огли” Гаджибекова), до комічних („Казначейша” Асаф’єва, „Гравці” Шостаковича, „Помпадури” Пашенко).

Опери „Семен Котко”, «Війна та мир» Прокоф'єва та „Леді Магбет Мценського повіту” Шостаковича. Їх місце в історії розвитку сучасного музичного мистецтва. Співвідношення лібретто опери та літературного першоджерела. Аріозне та речитативне зерно в опері. Редакції. Опері присвячені темі війни: „Сильніше смерті” В. Волошина, „Рута” Грюнфельда, „Сім'я Тараса” Кабалевського, „Маріте” Рачюнаса, „Повість про справжню людину” Прокоф'єва, „Богдан Хмельницький” Данькевича, „Молода гвардія” Мейтуса.

Інтонаційний фонд оперних спектаклів, що розвивався під офіційним диктатом російської оперної класики на осі - російська музична класика - національний фольклор цитатних запозичень - сучасний музично-інтонаційний матеріал.

Криза оперного театру республік Радянського Союзу з середини 1930х років.

Вузькість рамок новаційних пошуків, естетична заангажованість.

Література:

Історія музики народів СРСР. - Т. II - III. - М., 1974.

Музыка XX столетия. - Т. II, III. – М., 1979.

История современной отечественной музыки. - Выпуск I, II. - М.: Музыка, 1995, 1999.

Никитина Л. Д. Советская музыка. История и современность. - М. 1991.

Данько Л. Комическая опера XX века. - Л., 1986.

Тараканов М. Музыкальная культура РСФСР. - М., 1987.